

**RAAD VOOR HET LEEFMILIEU
VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST**

ADVIES

Opstelling van het Operationeel Programma EFRO Periode 2021-2027

Aanvrager	Minister-Voorzitter Rudi Vervoort
Aanvraag ontvangen op	23 juli 2020
Advies aangenomen door de Raad voor het Leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op	2 september 2020

Vooraf

De Raad voor het Leefmilieu (hierna « de Raad ») is bijzonder verheugd om zijn activiteiten vanaf augustus 2020 te kunnen hervatten en om opnieuw zijn opdracht, met name deze van adviesverlening aan de Regering, te verzekeren. De aanstelling van een nieuwe Voorzitter en de oprichting van een nieuw Secretariaat maken de geleidelijke hervatting van de activiteiten van de Raad voor het Leefmilieu mogelijk. De Raad vestigt evenwel de aandacht van de Regering op de noodzaak om zo snel mogelijk tot de hernieuwing van zijn leden over te gaan. De herlancering van de werkzaamheden van de Raad vereist een effectieve vertegenwoordiging van alle actoren en organisaties waaruit de Raad is samengesteld. Het uiteenlopend karakter van de componenten van de Raad is een bron van rijkdom tijdens de besprekingen en draagt bij tot de kwaliteit van de adviezen van de Raad aan de Regering. Deze vertegenwoordiging is vandaag niet meer verzekerd, en tijdens deze overgangperiode - in afwachting van de hernieuwing van zijn leden - beschikt de Raad niet over de uiteenlopende expertise van al zijn leden.

De beleidsnota « EFRO 2021-2027 », die ter raadpleging wordt voorgelegd, werd op 25 juni 2020 door de Regering aangenomen. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft ingestemd met een algemene beleidsnota over het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) voor de periode 2021-2027, ter voorbereiding van de opstelling van een Brussels Operationeel programma, het referentie-document dat nodig is om steun uit dit fonds te verlenen aan acties die op het grondgebied worden gevoerd. Aangezien dit programma een groot aantal thema's kan ondersteunen (uitgesplitst in beleidsdoelstellingen en vervolgens specifieke doelstellingen), heeft de gewestelijke Regering dit potentieel onderzocht door zich te richten op de prioriteiten waarrond een programma moet worden opgesteld, op basis van een diagnose die rekening houdt met de veranderende sociaaleconomische context en de Brusselse beleidsprioriteiten en deze van de Europese Unie.

Aangezien de Raad momenteel ook over het relance- en herontwikkelingsplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het licht van de COVID-19-crisis wordt geraadpleegd, zou het interessant kunnen zijn om deze twee documenten gelijklopend te raadplegen.

Advies

1. Algemene beschouwingen

De Raad verheugt zich erover dat hij vanaf de uitwerking van het document wordt geraadpleegd en verbindt zich ertoe om actief aan de denkprocessen en de daaropvolgende fasen deel te nemen. Tevens is hij bereid om deel te nemen aan de selectiecomités van de projecten om zo de participatieve aanpak die in de nota op de voorgrond wordt geplaatst, te cultiveren.

Om een grondiger advies te kunnen geven, zou **de Raad** graag over een evaluatie van de EFRO-projecten uit de voorgaande periode willen beschikken.

2. Beschouwingen per beleidsdoelstelling

2.1 Beleidsdoelstelling 1 : « een slimmer Europa door de bevordering van een intelligente en innovatieve economische transformatie »

De Raad moedigt de link tussen de projecten van doelstellingen 1 en 2 op een meer formele manier aan, opdat theorie en praktijk tot afdoende resultaten zouden leiden. Gelet op de dringende situaties zouden onderzoeken/acties interessant zijn om tot concrete resultaten te komen.

De Raad steunt de toename van het onderzoek naar de prestaties van stedelijke systemen, bijvoorbeeld naar systemen voor de inzameling en de groepering van afvalstoffen en herbruikbare elementen, naar de warmtenetten, naar systemen voor het opvangen en gebruiken van regenwater, naar systemen inzake logistiek en stedelijk vervoer, of nog, naar lokale recyclage van organisch materiaal, evenals naar systemen die verbruik en productie op lokaal vlak met elkaar combineren en een mixiteit van de functies en het gebruik verzekeren.

Tevens steunt **de Raad** de ontwikkeling van de digitalisering van diensten, producten en processen op het niveau van zowel besturen als ondernemingen, op voorwaarde dat de toegankelijkheid ervan voor iedereen, en in het bijzonder voor kwetsbare en achtergestelde bevolkingsgroepen, gewaarborgd wordt en dat de globale sociaalecologische impact kleiner zou zijn dan de winsten die met deze technologieën worden gemaakt (gebruik van zeldzame of conflictgebonden grondstoffen, verbruik van water en energie bij productie en gebruik).

De Raad steunt in deze context de ontwikkeling van low-tech oplossingen ten dienste van een intelligente economische transformatie, ook doorheen sociologische en gedragsstudies.

Op het Europees niveau vindt **de Raad** het interessant om een deel van de 3% van het BBP die voor investeringen in O&O is bestemd, voor te behouden voor onderzoek dat gericht is op duurzame ontwikkeling en het beheer van de klimaatuitdagingen.

Tot slot steunt **de Raad** de doelstelling om de ecologische impact van de KMO's te verminderen.

2.2 Beleidsdoelstelling 2 : « een groener, koolstofarm Europa door de bevordering van een schone en eerlijke energietransitie, groene en blauwe investeringen, de circulaire economie, aanpassing aan de klimaatverandering, risicopreventie en risicobeheer »

Energie-efficiëntie

De Raad steunt de doelstelling om maatregelen op het gebied van energie-efficiëntie te bevorderen, maar beveelt aan om het energiebeheer niet alleen in functie van verwarming en koudeperiodes te bekijken. Gelet op de klimaatverandering zullen er steeds meer perioden van oververhitting en klimatologische ongemakken zijn. Men dient het denkproces over « energie » dus te koppelen aan de denkprocessen over materialen en stedelijke vormen om meer klimaatbestendige gebouwen en wijken op het lokaal en gewestelijk niveau te ontwikkelen.

Wat de energie-efficiëntie van gebouwen en hun bewoonbaarheid betreft, beveelt **de Raad** aan om onderzoeken te verrichten naar de bouwvormen en -technieken die woningen aangenamer kunnen maken in termen van grootte, organisatie (telewerken, gemeenschappelijke co-workingruimten, ...), toegang tot privé-buitenruimten (balkons, terrassen, daktuinen, ...) en/of tot gemeenschappelijke open ruimten (binnenterreinen van huizenblokken, ...).

Op het Brusselse niveau zijn de laatste jaren heel wat inspanningen gedaan voor al wat nieuw en hiermee gelijkgesteld is. Het is tijd om inzake energierenovatie een snelheid hoger te schakelen. Men wil op zeer korte termijn van een renovatiepercentage van +/- 1% tot een percentage van 3% komen teneinde de ambities van het Gewest op dit gebied te kunnen verwezenlijken. Een zo snel mogelijke uitvoering van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu Renovatie en van de Renovatiestrategie is essentieel voor de energietoekomst van het Gewest. Deze elementen zouden in aanmerking moeten worden genomen bij de selectie van de EFRO-projecten.

Daarnaast wenst **de Raad** het verband te leggen met de andere aspecten betreffende het (her)bouwen en renoveren van gebouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hoewel energie-efficiëntie een prioriteit blijft, toch moet eveneens worden gedacht aan de circulaire transitie van deze sector en moet men rekening houden met de volledige levenscyclus van de gebouwen, zoals met name de gebruikte materialen, de herkomst ervan, de grijze energie voor de productie ervan...

Circulaire economie

Om de efficiëntie van de wijken te verbeteren is een nieuwe organisatie van de wijken, evenals een grootstedelijke visie op de ruimtelijke ordening nodig. Elk territoriaal niveau zal zijn uitrustingen en organisaties moeten ontwikkelen in een visie van subsidiariteit, om zo de beste efficiëntie op het niveau van de verschillende cycli inzake materiaal en energie te bereiken.

De Raad deelt de mening dat er nog ruimte is voor een sterke vooruitgang op het gebied van het beheer van huishoudelijke en soortgelijke afvalstoffen. Onderzoeken om de organisatie en de uitrusting van de verschillende wijken te verbeteren, zullen tot aangepaste en doeltreffende oplossingen kunnen leiden (bijv. : afvalgroeperingssystemen en lokale inzamelplatformen, ...).

Gelet op het hoge sloop- en bouwniveau in de stad op dit moment, de vooruitzichten inzake renovatie en het gewicht van de sector inzake gebruik van materialen en productie van afvalstoffen, is **de Raad** van oordeel dat de inspanningen met de bouw- en sloopsector voor de circulaire transitie van het

Gewest verder moeten worden opgevoerd. Daarbij komt dat deze sector een aanzienlijk stimulerend effect uitoefent voor de andere componenten van de economie en als modelsector voor de gewestelijke transitie kan fungeren.

De Raad deelt de ambities van de nota wat betreft het circulair karakter van de materialen. Hij wijst en herinnert in dit opzicht aan het belang van een denkproces op dit gebied, en dit op zijn minst op metropolitaanse schaal. Opdat zich een circulariteit van de materialen zou kunnen ontwikkelen, moeten volledige trajecten worden ontwikkeld (opslag, selectie, klaarmaken voor hergebruik, recyclage, enz.). Er kan voorrang worden gegeven aan de activiteiten binnen het Gewest, maar een metropolitaanse visie is noodzakelijk teneinde tot geïntegreerde en volledige oplossingen te komen die een aantrekkelijkheid en een toereikende rentabiliteit zullen vertonen die voor hun duurzaamheid noodzakelijk zijn.

Wat de monitoring van de vervuiling betreft, acht **de Raad** het bovendien van essentieel belang om te investeren in de verbetering van de meetnetwerken en om deze niet alleen op het gewestelijk, maar ook op het lokaal niveau toegankelijk te maken (en zo een verband te leggen met de doelstelling van digitalisering van de openbare diensten). De netwerken moeten metingen van luchtkwaliteit, maar ook van temperatuur, luchtvochtigheid, ... combineren, om zo stedelijke comfortindexen te ontwikkelen.

Tenslotte pleit **de Raad** voor een bredere visie van de circulaire economie die zich niet beperkt tot een beter beheer van de materiële grondstoffen en van de afvalstoffen. Het ontstaan van nieuwe bedrijfsmodellen, de economie van de functionaliteit, de lokale werkgelegenheid, de ontwikkeling van lokale partnerships... zijn stuk voor stuk thema's die met de circulaire economie verband houden en bijgevolg eveneens van de gewestelijke prioriteiten deel zouden moeten uitmaken en door het EFRO-programma zouden moeten kunnen worden gefinancierd.

Groene en blauwe infrastructuren

Op het gebied van groene en blauwe infrastructuren deelt **de Raad** de doelstellingen van de nota en de bevindingen inzake het belang van open ruimten en natuur in de stad als veerkrachtfactor.

De Raad betreurt het dat de nota het kwantitatieve probleem niet stelt en geen stopzetting van de ondoorlaatbaarheid voor ogen heeft.

De Raad stelt voor om de toewijzing van sommige huidige stedelijke braakliggende stadsterreinen die voor de bouw zijn bestemd, fundamenteel te herzien in de richting van het behoud van grote open groene ruimten om zo de hitte-eilandeffecten tegen te gaan en terreinen te ontwikkelen die geschikt zijn voor stadslandbouw, waterbeheer en biodiversiteit door meerdere landschappen te creëren die voor stadsbewoners toegankelijk zijn.

Zo zou het mogelijk zijn de groene en blauwe netwerken van het Gewest te verbeteren in samenhang met de grootstedelijke infrastructuren (cfr. Metropolitan Landscapes¹).

De Raad deelt ook de mening volgens dewelke de toename van het gebruik van de groene ruimten gepaard moet gaan met beheers- en opvolgingsmaatregelen, maar ook met voorzieningen die het toelaten om de kwaliteiten van gebieden met een hoge biologische waarde te behouden.

De Raad stelt ook voor om drie onderzoeksthema's die belangrijk zijn voor de veerkracht en de kwaliteit van de stad, duidelijker te definiëren :

¹ <https://leefmilieu.brussels/themas/groene-ruimten-en-biodiversiteit/acties-van-het-gewest/metropolitan-landscapes>

- de stedelijke bodems (de kwaliteit van de bodems is essentieel voor het beheer van het water, de biodiversiteit en de cycli van minerale elementen), die nog steeds een weinig bekende rijkdom van de tweede ring van de Stad zijn ;
- de kwaliteit van de stadslandschappen (die bijdragen aan de tevredenheid van het leven in de Stad door schoonheid en lokale toe-eigening te creëren) ;
- de stedelijke netheid (het meest gevoelige element waaraan slechte praktijken zoals sluikestorten zijn gekoppeld, maar ook nieuwe percepties inzake het beheer van de openbare ruimte zoals de vergroening van wegbermen, ...).

2.3 Beleidsdoelstelling 4 : « een socialer Europa door de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten »

De Raad betreurt dat er bij de vastgestelde uitdagingen inzake beroepsopleiding niet meer de nadruk wordt gelegd op het stimuleren van beroepsopleidingen die gericht zijn op de duurzame en circulaire ontwikkeling van het Gewest.

2.4 Beleidsdoelstelling 5 : « Europa dichterbij de burgers brengen door de duurzame en geïntegreerde ontwikkeling van stads-, platteland- en kustgebieden, en door lokale initiatieven te bevorderen »

De Raad ondersteunt de uitzetting van geïntegreerde stadsontwikkelingsstrategieën en -projecten, waarbij de participatie van alle stedelijke actoren (lokale verenigingen, NGO's, ...) wordt versterkt.

De Raad ondersteunt in het bijzonder de participatieve benaderingen bij de volledige ontwikkeling van de projecten en strategieën. Hij benadrukt het belang van het verbeteren van de toegankelijkheid van documenten en procedures.

Tevens ondersteunt **de Raad** investeringen in culturele voorzieningen, in het bijzonder wanneer deze verband houden met de creatie of renovatie van openbare ruimten in de open lucht (bijv. : de Europese ruimte voor beeldhouwkunst in het Tournay Solvay-park).

Tot slot betreurt **de Raad** dat er geen rekening wordt gehouden met de milieu-impact van het toerisme en dat er geen nadruk wordt gelegd op de ontwikkeling van Brussel als een groene en duurzame toeristische bestemming. Eén van de te onderzoeken punten zou « slow travel » kunnen zijn : een tragere, meer duurzame manier van reizen die de onderdompeling in het lokale leven van de gekozen bestemming bevordert. De recente crisis heeft aangetoond dat de ontwikkeling van een aantrekkelijk toeristisch aanbod zou kunnen worden uitgebreid in de verschillende zones van het Gewest en aldus het lokale toerisme intra-Brussel en intra-België zou kunnen stimuleren.

2.5 Het Operationeel programma (OP) als geïntegreerde territoriale strategie

De Raad ondersteunt de strategie van de Regering (GBV) om een duurzame gewestelijke ruimtelijke ordeningsstrategie (GPDO) te ontwikkelen die met deze van het leefmilieu is geïntegreerd. **De Raad** stelt daarom voor dat de referentiedocumenten voor deze visie niet alleen het GPDO zouden zijn, maar ook de andere gewestelijke strategische plannen zoals : het Gewestelijk Programma voor Circulaire

Economie, het Natuurplan, het Afvalbeheersplan, het Waterbeheersplan, Good Move, het Geluidsplan, Good Food, ...

De Raad ondersteunt het voorstel waarbij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het beginsel van het OP 2014-2020 overneemt, en is hij van oordeel dat het hele OP « voor duurzame stadsontwikkeling bestemd is ».

Tot slot deelt **de Raad** bovendien eveneens de doelstelling dat de investeringen op basis van het Brussels sociaaleconomisch weefsel zouden worden uitgewerkt en op zijn technische en menselijke middelen beroep zouden doen. Hij stelt voor om de manier te onderzoeken waarop milieuclausules in de overheidsopdrachten het gebruik van deze lokale middelen zouden kunnen bevorderen.

*
* *